

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

БОЙКО Галина Олегівна

УДК 373.2.011.3–051:37.018.48(043.3)

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ
ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, м. Львів.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент
Мачинська Наталія Ігорівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, кафедра початкової
та дошкільної освіти, завідувач,
м. Львів

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Коломієць Алла Миколаївна,
Вінницький педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, проректор з наукової роботи,
м. Вінниця;

доктор педагогічних наук, професор
Зданевич Лариса Володимирівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
кафедри дошкільної педагогіки, психології та
фахових методик, завідувач, м. Хмельницький.

Захист відбудеться 11 грудня 2018 р. о 14⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.874.03 у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності за адресою: 79007, м. Львів, вул. Клепарівська, 35.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (79007, м. Львів, вул. Клепарівська, 35) і на сайті університету <http://ldubgd.edu.ua/content/zahisti-disertaciy-1>.

Автореферат розіслано 10 листопада 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. А. Руденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Система педагогічної освіти в Україні перебуває на етапі реформування, що пов'язано з соціально-економічними трансформаціями, глобалізаційними, євроінтеграційними процесами та широкою інформатизацією, і передбачає якісне оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки педагогів. Навчання педагогічних кадрів у різних типах закладів вищої освіти (ЗВО) потребує перегляду і переосмислення усталених традицій, узгодження зі світовими стандартами і врахування інноваційних тенденцій, внесення доповнень і коректив шляхом запровадження сучасних технологій. Водночас, національний характер освіти має бути збережений; вітчизняна система педагогічної освіти не повинна асимілюватись, поступитися своїми перевагами.

Пріоритетом інновацій в освіті нині є рефлексія цілей її розвитку: удосконалення змісту професійної підготовки; інтеграція у світовий інформаційно-освітній простір; узгодження форм організації і методів діяльності різних освітніх інституцій. Відтак актуалізується соціально-педагогічний аналіз сучасного освітнього середовища та його соціальних аспектів, зокрема у зв'язку з неспинними змінами в суспільстві, що призводять до перемін у структурі країни і трансформацій її соціальної стратифікації. Ці зміни викликають потребу забезпечення соціальної мобільності кожної людини. Зокрема це стосується вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО), завдання яких – організація життєдіяльності дітей згідно з вимогами Базового компонента дошкільної освіти в Україні; всебічний розвиток дітей з урахуванням їхніх задатків і здібностей, індивідуальних, психологічних і фізичних особливостей, культурних потреб; збереження та зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей.

Питання мобільності були предметом дослідження соціологів П. Блау, О. Данкен, С. Оксамитної, П. Сорокіна; різні аспекти соціально-професійної мобільності висвітлені у працях О. Безрук, О. Бричо, О. Будник, І. Герасимової, Ю. Сачук, В. Скуратівського, Л. Фамілярської; структури різновидів мобільності (соціальної, академічної, професійної, трудової тощо) розглядають Н. Грицькова, Л. Сушенцева, С. Хаджиряєва, І. Шпекторенко та ін.

Проблеми формування соціальної мобільності студентів у ЗДО досліджували В. Гринько, Н. Луцан, Ю. Пачковський, Н. Фокіна (професійна мобільність у науці); В. Астахова, О. Балакірева, І. Герасимова, Л. Пілецька (механізми професійної мобільності); О. Безпалько, Р. Бендікс, Р. Брін, С. Ліпсет, С. Макеєв, П. Мертон (соціальна стратифікація та соціальна мобільність) та ін.

Серед сучасних напрямів дослідження мобільності студентів ЗВО вирізняють такі: особливості розвитку професійної самореалізації майбутніх педагогів в умовах ступеневої підготовки (М. Лосєва), теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти (Р. Пріма), формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки (Ю. Гришко) та ін. З урахуванням питань мобільності досліджують підготовку фахівців дошкільної освіти, вдосконалення її змісту, фахове становлення вихователя, формування професійної компетентності педагогів ЗДО у процесі професійної підготовки такі науковці: Г. Беленька, Л. Зданевич, А. Коломієць, Н. Мачинська, Г. Поніманська, О. Савченко та ін.

Теоретичний аналіз наукових досліджень і узагальнення досвіду формування соціальної мобільності вихователів ЗДО у процесі професійної підготовки дають підстави констатувати *суперечності* між:

- сучасним запитом суспільства на сформованість професійної компетентності фахівця дошкільної освіти і недостатнім рівнем підготовленості випускників закладів вищої освіти;
- необхідністю вдосконалення професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти в контексті формування соціальної мобільності та відсутністю системної підготовки фахівців до цього виду діяльності;
- упровадженнями інноваційних педагогічних технологій в освітній процес закладів вищої освіти і низьким рівнем науково-методичного забезпечення;
- постійно зростаючими вимогами до педагогічної майстерності вихователів закладів дошкільної освіти і недостатнім рівнем організації професійно-практичної підготовки в системі вищої освіти.

Актуальність проблеми, необхідність вирішення назрілих суперечностей, недостатня увага до питань соціальної мобільності вихователів ЗДО зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Формування соціальної мобільності вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Львівського національного університету імені Івана Франка з теми «Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті соціальної мобільності» (№ 0116U001693).

Тема роботи затверджена вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 6 від 06.04.2016 р.) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26.04.2016 р.).

Мета дослідження – теоретичне обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити модель і педагогічні умови формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки буде ефективним за таких педагогічних умов: оновлення змісту професійної підготовки, добір оптимальних форм і методів професійної підготовки, розроблення новітнього навчально-методичного забезпечення.

Мета та гіпотеза дослідження спонукають до вирішення таких **завдань**:

1. З'ясувати стан розробленості проблеми формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у сучасній педагогічній теорії та практиці й розкрити сутність основних понять дослідження.

2. Визначити компоненти, критерії, показники і рівні сформованості соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти.

3. Розробити й апробувати модель формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти.

4. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

5. Розробити комплекс навчально-методичних матеріалів для формування соціальної мобільності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у професійній підготовці.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у закладах вищої освіти.

Методологічну основу дослідження становлять наукові положення гуманістичної парадигми філософії освіти; теорії змісту освіти; теорії систем; методологічні підходи (компетентнісний, інтегративний, ноосферний, наративний, синергетичний, акмеологічний, цивілізаційний, історико-педагогічний, фундаментальний, парадигматичний, амбівалентний); теорії розвитку та саморозвитку особистості; сучасні дидактичні положення щодо змісту, методів і технологій вищої освіти.

Нормативна база дослідження. Необхідність формування соціальної мобільності фахівців визначена в нормативних державних документах: Законах України «Про освіту» (2017) і «Про вищу освіту» (2014), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2011), Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір (2004), Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепції Нової української школи (2018), Примірному положенні про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів (2013) та ін.

Для досягнення поставленої мети, реалізації завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* (вивчення, аналіз та узагальнення психолого-педагогічних джерел, опрацювання нормативно-правових документів у сфері освіти, вивчення й узагальнення досвіду роботи науково-педагогічних працівників, теоретичне моделювання) з метою визначення стану дослідження проблеми, розкриття основних теоретичних положень дисертаційної роботи, виокремлення й обґрунтування ключових понять; *емпіричні* (бесіда, анкетування, тестування, педагогічне спостереження, самоспостереження, експертне оцінювання, педагогічний експеримент) для перевірки розробленої моделі й обґрунтованих педагогічних умов формування соціальної мобільності майбутніх вихователів, виявлення кількісних і якісних показників сформованості соціальної мобільності вихователів на кожному етапі дослідження; методи *математичної статистики* (статистичне опрацювання та якісний аналіз експериментальних даних із використанням критерію узгодженості χ^2) для перевірки ефективності педагогічних умов, моделі, методичних рекомендацій щодо формування соціальної мобільності.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Львівського національного університету імені Івана Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Центральноукраїнського

державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. До експерименту було залучено 416 студентів і педагогів-практиків (вихователів ЗДО).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* визначено чинники соціальної мобільності (мотивація особистості, професійна спрямованість, педагогічні здібності та самопізнання, адаптація та самореалізація, творчий потенціал, педагогічна підтримка, професійна підготовка, професійна діяльність), розроблено модель формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у сукупності теоретико-методологічного, змістово-процесуального та результативного блоків, виокремлено особливості формування соціальної мобільності вихователів ЗДО у процесі професійної підготовки, обґрунтовано педагогічні умови формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки (оновлення змісту професійної підготовки, добір оптимальних форм і методів професійної підготовки, розроблення новітнього навчально-методичного забезпечення); *конкретизовано* поняття соціальної мобільності фахівця дошкільної освіти, етапи становлення та розвитку соціальної мобільності, класифікацію різновидів мобільності за напрямками діяльності та ступенем розвитку, структуру соціальної мобільності фахівця дошкільної освіти у складі мотиваційного, когнітивного, комунікативного та соціально-професійного компонентів; *уточнено* зміст понять «метод» і «форма» стосовно професійної підготовки вихователя, критерії та рівні її сформованості; *подальшого розвитку набули* теоретичні основи організації професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти; дидактичні, вищої освіти і специфічні принципи професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти, форми і методи (готових знань; дослідницький; активні; проблемного навчання) їхньої професійної підготовки у ЗВО.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що: розроблено й апробовано методичні рекомендації для формування професійної компетентності й розвитку соціальної мобільності вихователів у процесі підготовки у закладі вищої освіти; оновлено зміст, інформаційне та технологічне забезпечення нормативних, професійно орієнтованих та дисциплін вибіркового циклів (зокрема, дисциплін «Вступ до спеціальності», «Дошкільна педагогіка», «Історія дошкільної педагогіки», «Педагогічна майстерність», «Дошкільна лінгводидактика», «Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти», «Теорія та методика співпраці з родинами», «Теорія та технології роботи з різними категоріями дітей»); оновлено навчально-методичне забезпечення професійної підготовки фахівців дошкільної освіти – створення навчально-планової документації (освітньо-професійні програми, навчальні плани, програми навчальних дисциплін і практичної підготовки), добір дидактичних засобів для студентів (підручники, посібники, опорні конспекти, довідники, словники, збірники завдань для самостійної роботи і практикумів, модульні навчальні елементи) і викладачів (електронні видання зі звуковими і відеофрагментами, методичні розробки з навчальних дисциплін, методичні вказівки, наочні посібники, тести, контрольні завдання), систематизація технічних засобів навчання (сучасна проєкційна та аудіовізуальна апаратура, комп'ютери, телекомунікації, відео- та кінофільми, навчальні комп'ютерні програми); перевірено

педагогічні умови формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Результати дослідження можуть бути використані для організації процесу професійної підготовки фахівців зі спеціальності «Дошкільна освіта»; удосконалення навчальних дисциплін; розроблення стандартів освіти, модернізації освітніх програм; підвищення рівня кваліфікації та професійного зростання вихователів закладів дошкільної освіти, для проведення наукових досліджень.

Наукові положення та навчально-методичні матеріали **впроваджено** в освітній процес Львівського національного університету імені Івана Франка (акт № 214-М від 22.01.2018 р.); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт № 1559-33/03 від 27.12.2017 р.); Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (акт № 01/10-99 від 31.01.2018 р.); Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (акт № 711, від 29.12.2017 р.); Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (акт № 17/42-103 від 18.01.2018 р.); Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (акт № 10-н від 08.02.2018 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на 17 науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейський освітній простір» (м. Івано-Франківськ, 26-27.05.2016 р.), «Використання медіа-технологій у підготовці вчителів: європейський та вітчизняний досвід» (м. Глухів, 22.02.2018 р.), «Lifelong learning – areas, trends, tendencies» (м. Кельце, Республіка Польща, 4-5.04.2017 р.), «Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи» (м. Чернівці, 26-28 жовтня 2017 р.), «Актуальні проблеми початкової освіти та інклюзивного навчання» (м. Львів, 3-4.05.2018 р.); *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми навчання і виховання в контексті сучасної освітньої парадигми» (м. Мукачеве, 22-24.10.2015 р.), «Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація» (м. Мукачеве, 19-21.10.2016 р.), «Сіверщина. Від столиці до столиці» (м. Суми, 20-23.05.2016 р.), «Соціальна робота в Україні: становлення, перспективи, розвиток» (м. Львів, 26-27.05.2016 р.), «Проблеми підготовки педагогів для професійної освіти: теорія і практика» (м. Львів, 25.11.2016 р.), «Формування громадянськості як якості особистості засобами освітньої діяльності: реалії, проблеми та перспективи» (м. Глухів, 28-29.09.2017 р.), «Формування професійно мобільного фахівця: Європейський вимір» (м. Львів, 16-17.11.2017 р.), «Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи» (м. Суми, 27-28.04.2017 р.), «Суспільні дисципліни як засіб формування цивілізаційної компетентності здобувачів освіти» (м. Рівне, 27-28.04.2018 р.); звітній науковій конференції Львівського національного університету імені Івана Франка за 2015 рік (м. Львів, 4-5.02.2016 р.), звітній науковій конференції Львівського національного університету імені Івана Франка за 2016 р. (м. Львів, 2-3.02.2017 р.); теоретико-практичному семінарі «Наступність дошкільної та початкової освіти в контексті соціальної мобільності» (м. Львів, 20.01.2017 р.); стажуванні за програмою Erasmus+ (Staff Training Week, Університетський коледж педагогічної освіти Каринтії, м. Клягенфурт, Австрія, 19-23.03.2018 р.).

Публікації та особистий внесок автора. Основні результати дослідження відображено у 18 наукових публікаціях, із них 17 одноосібні, зокрема: 1 розділ колективної монографії; 7 статей (із них 5 – у фахових виданнях України; 1 – в закордонному періодичному виданні, 1 – в закордонному виданні); 7 матеріалів і тез конференцій; 1 тези доповіді на семінарі; 1 брошура методичних рекомендацій.

В опублікованій у співавторстві праці автору належать методико-педагогічні ідеї формування соціокультурної мобільності майбутніх педагогів [6].

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (241 найменування, з яких 19 іноземними мовами) і 24 додатків (на 89 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 305 сторінок, основний текст викладено на 187 сторінках. Дисертація містить 12 рисунків і 21 таблицю на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито новизну та практичне значення результатів наукового пошуку, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження в освітній процес закладів вищої освіти.

У *першому розділі* – «*Теоретичні засади формування соціальної мобільності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти*» – проаналізовано психолого-педагогічні, філософські та соціологічні дослідження з проблеми формування соціальної мобільності в Україні та за кордоном; визначено етапи виникнення та розвитку дефініції «соціальна мобільність»; схарактеризовано особливості формування соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки.

Теоретичний аналіз наукового тезаурусу досліджуваної проблеми дозволив виокремити базові поняття дослідження та класифікувати їх у дві групи. До *першої групи* віднесено загальні поняття соціальної мобільності: мобільність; інтелектуальна мобільність; академічна мобільність; соціокультурна мобільність; соціалізація. До *другої групи* віднесено поняття мобільності фахівця: соціально-професійна мобільність; професійна компетентність; професійна мобільність.

Дослідники виокремлюють такі різновиди мобільності: структурна й обмінна – циркулююча (С. Макеев), потенційна та фактична (Ю. Пачковський), вертикальна та низхідна (Е. Гіденс), горизонтальна – латеральна (Е. Гіденс), індивідуальна та групова (В. Городяненко), економічна, політична та професійна (В. Кремень). Аналіз зарубіжних джерел (Р. Бендікс, П. Блау, Р. Будон, Е. Гіденс, Д. Голдторп, О. Данкен, С. Ліпсет, П. Сорокін) дав підстави визначити сутність і характерні ознаки явища «соціальна мобільність», виокремити чинники, які сприяють підвищенню соціальної мобільності в сучасному суспільстві (юридичну відмінність статусних привілеїв; прийняття конституції; економічне зростання; розвиток системи освіти).

У наукових дослідженнях мобільність розглядається як категорія, що найбільш точно відображає особливості та специфіку розвитку людини і суспільства, що зумовлюються переходом до особистісно-діяльнісної освітньої парадигми, змінами в структурі ринку праці, посиленням особистої відповідальності щодо професійної інтеграції в суспільство, складністю планування професійної кар'єри на віддалену перспективу тощо. На нашу думку, *соціальна мобільність фахівця дошкільної*

освіти – це компонент професійної компетентності, що характеризується відповідним рівнем готовності до соціально-педагогічної взаємодії, яка формується у процесі професійної підготовки і реалізується поетапно у взаємозв'язку з усіма видами мобільності під час переміщення фахівця в соціумі, а також зміні його соціального стану, статусу та ролей.

Ми визначили такі етапи становлення та розвитку соціальної мобільності: *I етап (20-31-ті роки XX ст.)* – виникнення наукового поняття соціальної мобільності (обґрунтування поняття мобільності, виокремлення характерних ознак, визначення мобільності як важливої професійної ознаки фахівця); *II етап (40-і роки XX ст.)* – становлення проблеми соціальної мобільності (розширення філософських та інших аспектів дослідження соціальної мобільності); *III етап (50-80-ті роки XX ст.)* – розвиток потенціалу соціальної мобільності (поява академічної мобільності, визначення критеріїв її оцінювання та створення необхідних умов для її формування в різних типах закладів освіти); *IV етап (90-ті роки XX – початок XXI ст.)* – сучасний період розвитку теорії соціальної мобільності (розширення сфери дослідження у педагогічній галузі, зокрема – мобільність як професійна компетентність фахівця в галузі освіти).

Професійна підготовка фахівців-дошкільників ґрунтується на провідних наукових підходах педагогічної освіти: компетентнісному, інтегративному, ноосферному, наративному, синергетичному, акмеологічному, цивілізаційному, історико-педагогічному, фундаментальному, парадигматичному, амбівалентному. Визначено чинники формування соціальної мобільності вихователів у процесі професійної підготовки: мотивацію особистості, професійну спрямованість, педагогічні здібності та самопізнання, адаптацію та самореалізацію, творчий потенціал, педагогічну підтримку, професійну підготовку, професійну діяльність. Доведено, що успішне формування соціальної мобільності залежить від компетентностей, які необхідні вихователю ЗДО: соціально-педагогічної, прогностичної, проєктивної, діагностичної, управлінської та соціальної.

Виокремлено особливості формування соціальної мобільності вихователів ЗДО у процесі професійної підготовки. Це: компетентнісний підхід, спрямований на формування соціальної мобільності фахівця дошкільної освіти; розроблення і впровадження сучасних стандартів педагогічної освіти (підвищення її якості, досягнення нових освітніх результатів); соціальна мобільність майбутніх вихователів – провідний компонент стандарту педагогічної освіти; навчання – особливий вид освітнього процесу, що сприяє формуванню професійної спрямованості, моральної стійкості, креативності та готовності до продовження освіти, тобто необхідних змістових характеристик соціальної мобільності.

Структура соціальної мобільності вихователів ЗДО охоплює: мотиваційний, когнітивний, комунікативний і соціально-професійний компоненти. *Мотиваційний* характеризує сформованість мотивації для досягнення мети, готовність до зміни виду діяльності та праці, здатність до оволодіння додатковими професійними компетентностями; *когнітивний* визначає різноманітні форми пізнання, відчуття, уяву, сприймання, пам'ять, мислення; характеризує вміння визначати цілі діяльності та стратегії їх реалізації, знаходити вихід у нестандартних ситуаціях, самостійно вирішувати професійні проблеми, адекватно оцінювати свої професійні здобутки;

комунікативний визначає можливість налагодження плідної педагогічної взаємодії: викладач – студент – вихователь – дитина – батьки; *соціально-професійний* інтегрує соціально-професійні й особистісні цінності, визначає спрямованість на особистісно орієнтовану освіту. Ми пропонуємо розглядати три рівні сформованості соціальної мобільності вихователів ЗДО у процесі професійної підготовки: початковий, достатній і високий.

У *другому розділі* – «*Методика формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки*» – здійснено аналіз стану сформованості мобільності у студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та педагогічних працівників ЗДО. Конкретизовано визначення дефініцій «метод» і «форма» підготовки вихователя; розкрито принципи відбору змісту фахової підготовки вихователів у процесі навчання у ЗВО, охарактеризовано форми і методи професійної підготовки вихователів, обґрунтовано структуру авторської моделі формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Вивчення сучасного стану сформованості мобільності у студентів (505 студентів 3–4 курсів денної та заочної форм навчання, спеціальності «Дошкільна освіта») і вихователів ЗДО засвідчило, що: поняття «соціальна мобільність» недостатньо відоме для 398 (78,8 %) осіб; 107 (21,2 %) респондентів не знайомі з цим поняттям. Вплив соціальної мобільності на становлення фахівця дошкільної освіти підтверджують 69,5 % респондентів, заперечують – 5,15 %, не змогли відповісти 25,35 % опитаних. Освіту вважають провідним чинником формування соціальної мобільності вихователів 371 респонденти (73,47 %), не підтримують цієї позиції 35 опитаних (6,93 %), частково погоджуються – 99 осіб (19,6 %).

У процесі дослідження розроблено модель формування соціальної мобільності вихователів, яка містить такі блоки: *теоретико-методологічний, змістово-процесуальний, результативний* (рис. 1). Побудова моделі здійснювалася у три етапи (обґрунтування змістового наповнення теоретико-методологічного блоку; розроблення змістово-процесуального блоку; розроблення результативного блоку) з дотриманням усіх вимог, що висуваються до процесу моделювання в освіті. Модель структуровано за відповідними складовими (теоретичні та практичні аспекти, підходи, принципи, чинники, комплексна взаємодія всіх засобів, форм, методів і шляхів реалізації, методик, технологій тощо).

Теоретико-методологічний блок моделі містить мету, принципи, чинники і завдання формування соціальної мобільності вихователів ЗДО. Професійна підготовка фахівців-дошкільників ґрунтується на провідних наукових підходах і відповідає вимогам, які висуваються до сучасних фахівців дошкільної освіти (усвідомлення важливості опанування педагогічної професії; розвиток професійних компетентностей; конкурентоздатність; мобільність; кар'єрне зростання).

Змістово-процесуальний блок містить педагогічні умови формування соціальної мобільності: 1) оновлення змісту професійної підготовки; 2) добір оптимальних форм і методів професійної підготовки; 3) розроблення новітнього навчально-методичного забезпечення).

Оновлення змісту професійної підготовки вихователів ЗДО відповідно до сучасних теоретико-методологічних концепцій особистісно-діяльнісного підходу

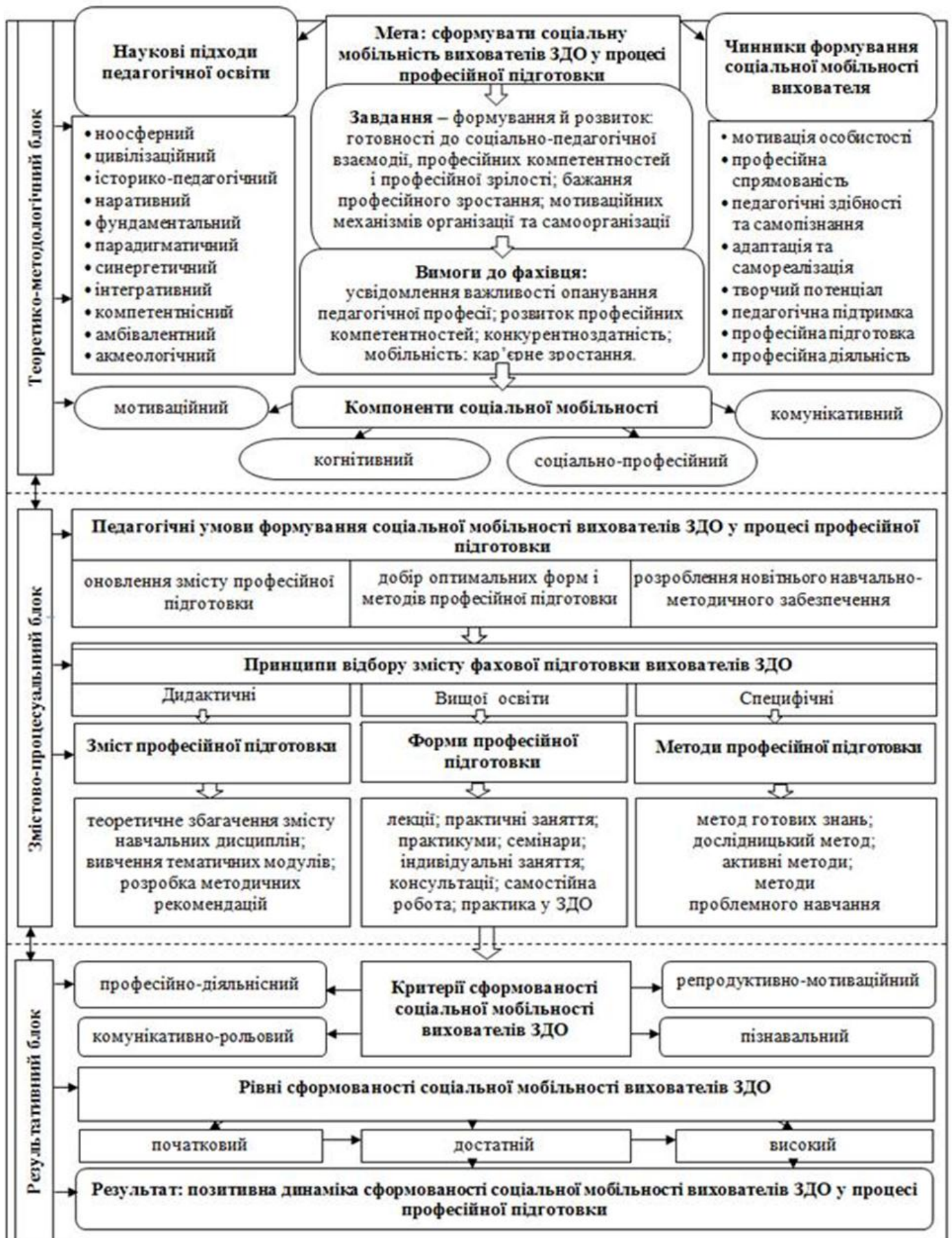

Рисунок 1 – Модель формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти

передбачає пошук і систематизацію навчального матеріалу дисциплін як системи теоретико-практичних завдань і розширення сфери професійної підготовки майбутніх фахівців ЗДО за рахунок теоретичного та методологічного компонентів навчання у ЗВО.

Добір оптимальних форм і методів професійної підготовки потребує впровадження в освітній процес ЗВО активних та інтерактивних форм і методів навчання, засобів інформаційно-комунікаційних технологій, які максимально сприяють реалізації завдань професійної підготовки фахівців дошкільної освіти.

Розроблення новітнього навчально-методичного забезпечення передбачає створення (оновлення) навчально-планової документації (освітньо-професійні програми, навчальні плани, програми навчальних дисциплін і практичної підготовки), добір дидактичних засобів для студентів (підручники, посібники, опорні конспекти, довідники, словники, збірники завдань для самостійної роботи і практикумів, модульні навчальні елементи) і викладачів (електронні видання зі звуковими і відеофрагментами, методичні розробки з навчальних дисциплін, методичні вказівки, наочні посібники, тести, контрольні завдання), а також систематизація технічних засобів навчання (сучасна проекційна та аудіовізуальна апаратура, комп'ютери, телекомунікації, відео- та кінофільми, комп'ютерні навчальні програми тощо).

Оновлення змісту професійної підготовки передбачає: збагачення змісту навчальних дисциплін; удосконалення тематичних модулів; розроблення методичних рекомендацій. Зміст професійної підготовки вихователів ґрунтується на таких компонентах: системний підхід у професійній підготовці вихователя, соціальна мобільність фахівця, готовність до професійної діяльності, мотиваційна основа, професійна концепція, педагогічний потенціал, культурно-освітнє середовище. Формами професійної підготовки вихователів ЗДО є: лекції, практичні заняття, практикуми, семінари, індивідуальні заняття, консультації, самостійна робота, практика у ЗДО; ефективними методами професійної підготовки вихователів ЗДО визначено: метод готових знань, дослідницький та активні методи, метод проблемного навчання тощо.

Результативний блок містить критерії сформованості соціальної мобільності вихователів ЗДО (репродуктивно-мотиваційний, пізнавальний, комунікативно-рольовий, професійно-діяльнісний) і рівні їх сформованості (початковий, достатній, високий). Для ефективного оцінювання показників визначених критеріїв використано характеристики таких параметрів знань, умінь і навичок: міцність, повнота, глибина, оперативність, гнучкість, конкретність, узагальненість, систематичність і системність. *Репродуктивно-мотиваційний* критерій оцінює сформованість мотивації до виконання професійно-педагогічної діяльності, розуміння специфіки професії вихователя ЗДО; визначення цінності формування професійних знань, умінь і навичок, необхідних у майбутній педагогічній діяльності. Його показниками є: наявність мотивації до професійної діяльності, зміна ролей, вибір і зміна соціально-професійних функцій, психологічна готовність, адаптивність, самовизначеність, самореалізація та соціалізація. *Пізнавальний* критерій характеризує рівень сформованості вмінь відтворювати в навчальній діяльності логіку наукового пізнання, оволодіння у процесі навчання знаннями, засобами розумової та професійної

діяльності, що свідчать про розвиток самостійності особистості вихованця і проявляються в інтелектуальній активності. Показниками критерію є: оволодіння знаннями (дисципліни «Дошкільна педагогіка», «Педагогіка», «Психологія», «Дитяча психологія»), формування професійно важливих якостей, взаємозв'язок соціальної мобільності з професійною підготовкою. *Комунікативно-рольовий* критерій оцінює інваріантний підхід до вирішення різнотипних ситуацій, вироблення власного стилю поведінки у побудові суб'єкт-суб'єктних стосунків (студент – студент, студент – викладач, вихователь – директор ЗДО, вихователь – дитячий колектив тощо); передбачає формування навичок вирішення суперечливих (конфліктних) питань під час організації навчально-виховної роботи. Його показниками є: комунікація, професійна зрілість, професійна готовність майбутнього вихователя. *Професійно-діяльнісний* критерій характеризує ступінь адаптації до майбутньої професії; передбачає ціннісне ставлення студентів до професії вихователя. Показниками цього критерію є: професійна підготовленість (компетентнісно-орієнтаційна модель навчання: практична діяльність, педагогічне прогнозування); сформованість компетентностей – проєктивної, діагностичної, соціальної, соціально-психологічної, комунікативної, професійної (знання, вміння, навички, досвід роботи, здібності), конфліктологічної, управлінської.

Для перевірки ефективності сформованості кожного компонента в дослідженні використано: методика Т. Елерса – визначення рівня сформованості мотивації для досягнення поставленої мети; методика В. Гдадунського – вивчення педагогічних здібностей учителя на уроці; методика В. Грехнева – визначення рівня розвитку культури педагогічного спілкування; методики Т. Білоусова та Є. Бондаревської – визначення типових способів реакції особистості у конфліктній ситуації та виявлення ступеня схильності до суперництва, компромісу, уникнення чи пристосування до конфлікту; методика «Ефективність лідерства», діагностика рівня педагогічної культури у студентів-випускників.

У *третьому розділі* – «Організація та результати експериментально-дослідної роботи» – подано програму експериментального дослідження; описано його хід і результати, виконано їх статистичний аналіз та інтерпретацію.

Експериментальне дослідження здійснювалося у три етапи – констатувальний (2014–2015 рр.), формувальний (2015–2017 рр.) і контрольний (2017–2018 рр.). У формуальному етапі взяли участь 416 студентів.

На *констатувальному етапі*: проаналізовано наукові джерела та нормативно-правові документи з метою визначення доцільності розвитку соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти; вимоги до кваліфікаційних рівнів і підготовки фахівців дошкільної освіти, структуру та зміст навчальних планів та освітніх програм підготовки фахівців освітнього напрямку «бакалавр» спеціальності «Дошкільна освіта»; здійснено вибір експериментальної бази дослідження та визначено кількість учасників експерименту. Розроблено анкети для виявлення рівня обізнаності та сформованості соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти і студентів у процесі професійної підготовки; вивчено стан обізнаності з явищем «соціальна мобільність», визначено рівень сформованості соціальної мобільності у студентів освітнього рівня «бакалавр» спеціальності «Дошкільна освіта» та вихователів ЗДО.

На *формульованому етапі*, апробовано модель формування соціальної мобільності вихователів ЗДО через упровадження системи обґрунтованих педагогічних умов; розроблено критерії оцінювання її ефективності; визначено експериментальну та контрольну групи респондентів. Оновлено зміст навчальних модулів нормативного та вибіркового циклів – навчальні дисципліни «Вступ до спеціальності», «Дошкільна педагогіка» («Педагогіка дошкільної освіти»), «Історія дошкільної педагогіки», «Педагогічна майстерність», «Дошкільна лінгводидактика», «Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти», «Теорія та методика співпраці з родинами», «Теорія та технології роботи з різними категоріями дітей») доповнено відповідною тематикою, що відображає особливості формування соціальної мобільності у студентів-бакалаврів. Упроваджено методичні рекомендації щодо взаємозалежності формування професійних компетентностей і розвитку соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі їхньої підготовки у ЗВО.

На *контрольному етапі* здійснено перевірку доцільності обґрунтованих педагогічних умов для реалізації моделі формування соціальної мобільності вихователів ЗДО у процесі професійної підготовки; отримано, описано та проаналізовано дані експериментального дослідження. Результати експерименту підтвердили ефективність педагогічних умов формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки, зокрема аналіз засвідчив значне зростання якісних і кількісних показників рівнів сформованості всіх компонентів (мотиваційного, когнітивного, комунікативного, соціально-професійного) соціальної мобільності у студентів, які навчалися у створених нами педагогічних умовах за авторською методикою (табл. 1).

Таблиця 1 – Показники сформованості компонентів соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки (експериментальна група)

№ з/п	Компоненти	Етапи	Рівні сформованості					
			високий		достатній		початковий	
			%	Δ	%	Δ	%	Δ
1	Мотиваційний	до експ.	13,21	11,32	47,17	11,32	39,62	-22,64
		після експ.	24,53		58,49		16,98	
2	Когнітивний	до експ.	13,21	11,32	52,83	3,77	33,96	-15,09
		після експ.	24,53		56,60		18,87	
3	Комунікативний	до експ.	15,09	7,56	43,40	13,20	41,51	-20,76
		після експ.	22,65		56,60		20,75	
4	Соціально-професійний	до експ.	15,09	13,21	47,17	7,55	37,74	-20,76
		після експ.	28,30		54,72		16,98	

На рис. 2 подано загальні показники сформованості компонентів соціальної мобільності у студентів контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп на початку та наприкінці формульованого етапу педагогічного експерименту. Як видно з діаграми, на початку експерименту показники студентів КГ і ЕГ дуже подібні. Натомість, наприкінці дослідження, кількість студентів експериментальної групи з високим (25 %) і достатнім (56,60 %) рівнями сформованості соціальної мобільності зросла значно вище порівняно з контрольною (47,06 % і 15,17 % відповідно).

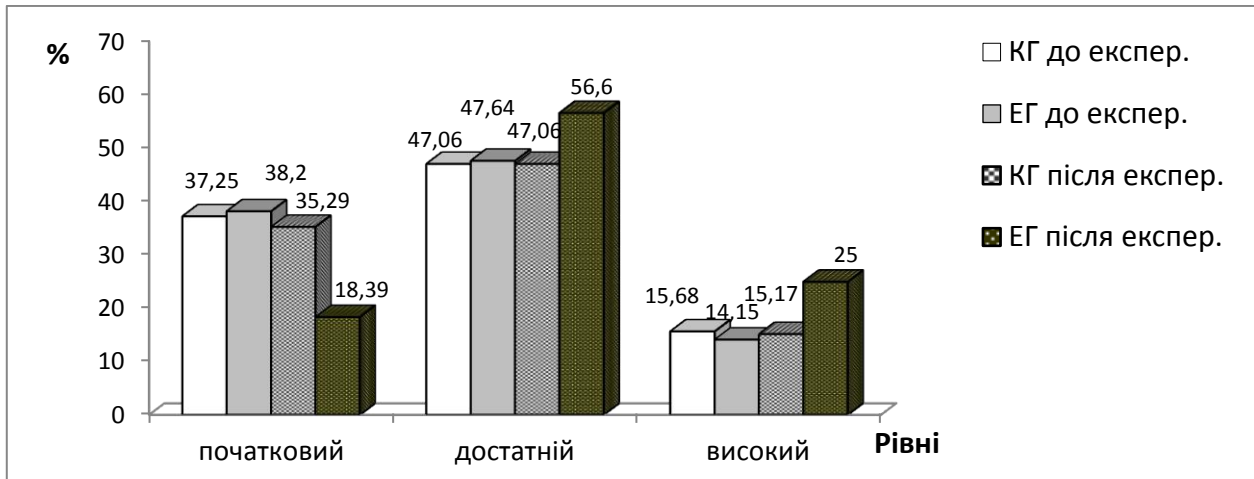

Рисунок 2 – Динаміка рівнів сформованості соціальної мобільності студентів контрольної та експериментальної груп на формувальному етапі

Статистична перевірка розподілу сформованості соціальної мобільності у процесі професійної підготовки (табл. 2), виконана за допомогою критерію узгодженості χ^2 (Пірсона), показала статистично достовірні відмінності в рівнях сформованості компонентів формування соціальної мобільності студентів ЕГ і КГ у процесі професійної підготовки при рівні значущості 0,05. На початку дослідження за кожним компонентом спостерігались емпіричне значення критерію нижчі, ніж теоретичні. Разом із тим, наприкінці експерименту емпіричні значення статистичного критерію є вищими, ніж теоретичні.

Таблиця 2 – Порівняльний аналіз розподілу сформованості соціальної мобільності студентів ЕГ і КГ III-IV курсів спеціальності «Дошкільна освіта»

Компоненти	Критерії	Показники	Емпіричне значення χ^2		Теоретичне значення χ^2
			до експ.	після експ.	
1	2	3	4	5	6
Мотиваційний	Репродуктивно-мотиваційний	Розвиток мотивації	1,86	12,16	5,991
Когнітивний	Пізнавальний	Дидактичні	6,33	18,40	7,815
		Академічні	4,00	21,06	
		Перцептивні	3,33	12,53	
		Мовні	6,79	9,32	
		Організаторські	6,24	13,68	
		Авторитарні	5,20	11,60	
		Комунікативні	4,87	27,60	
		Антиципація	5,87	16,50	
		Розподіл уваги	6,79	15,60	
		Управ. темпераментом	4,67	18,10	

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
Комунікативний	Комунікативно-рольовий	Суперництво	4,22	18,88	9,488
		Співробітництво			
		Компроміс			
		Уникнення			
		Пристосування			
Соціально-професійний	Професійно-діяльнісний	Самооцінка	2,66	15,40	5,991

Отже, аналіз експериментальних даних підтвердив, що завдяки впровадженню розробленої моделі, обґрунтованих умов і методичних рекомендацій, спрямованих на формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки, відбулося значне зростання рівнів сформованості компонентів соціальної мобільності у студентів. Це підтверджує висунуту гіпотезу дослідження і свідчить про доцільність розробленої методики.

ВИСНОВКИ

1. Науковий аналіз проблеми формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти показав взаємозв'язок соціальної мобільності із сучасним етапом розвитку людини і суспільства, що потребує модернізації професійної підготовки і професійного становлення особистості відповідно до змін у структурі ринку праці.

Вивчення базових понять дослідження (мобільність, соціальна мобільність, інтелектуальна мобільність, академічна мобільність, соціокультурна мобільність, соціалізація, соціально-професійна мобільність, професійна мобільність, професійна компетентність) дало змогу визначити поняття *«соціальна мобільність фахівця дошкільної освіти»* як компонент професійної компетентності, що характеризується відповідним рівнем готовності до соціально-педагогічної взаємодії, яка формується у процесі професійної підготовки і реалізується поетапно у взаємозв'язку з усіма видами мобільності під час переміщення фахівця в соціумі, а також зміні його соціального стану та ролей.

2. Обґрунтовано структуру соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти, яка включає такі компоненти: мотиваційний (сформованість мотивації для досягнення мети, готовність до зміни виду діяльності та праці, оволодіння додатковими компетентностями), когнітивний (вміння визначати цілі діяльності та стратегії їх реалізації, знаходити вихід у нестандартних ситуаціях, самостійно вирішувати професійні проблеми, адекватно оцінювати свої здобутки), комунікативний (налагодження плідної педагогічної взаємодії), соціально-професійний (інтегрує соціально-професійні й особистісні цінності, визначає спрямованість на особистісно орієнтовану освіту). Для оцінювання сформованості кожного компоненту розроблено критерії (репродуктивно-мотиваційний, пізнавальний, комунікативно-рольовий, професійно-діяльнісний), показники,

визначено початковий, достатній і високий рівні сформованості соціальної мобільності студентів ЗВО.

3. Теоретично розроблено й апробовано модель формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти, що поєднує мету, наукові підходи до професійно-педагогічної підготовки, чинники формування соціальної мобільності, вимоги до фахівця, компоненти соціальної мобільності, педагогічні умови її формування у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у закладах вищої освіти. Реалізація моделі передбачає збагачення змісту теоретичної підготовки, використання ефективних форм і методів професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти, модернізацію навчально-методичного забезпечення, удосконалення управління освітнім процесом із метою моніторингу сформованості компонентів соціальної мобільності.

4. На основі наукових підходів, з урахуванням дидактичних принципів, принципів вищої освіти і специфічних принципів формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти обґрунтовано педагогічні умови формування соціальної мобільності як комплекс заходів, які забезпечують удосконалення змісту навчання, застосування новітніх методик і технологій, цілеспрямоване формування у студентів соціальної мобільності. Педагогічними умовами визначено: оновлення змісту професійної підготовки; добір оптимальних форм і методів професійної підготовки; розроблення новітнього навчально-методичного забезпечення. Експериментальна перевірка педагогічних умов засвідчила значне, статистично достовірне зростання рівнів сформованості компонентів соціальної мобільності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

5. Розроблене й упроваджене у практику вищої школи з метою вдосконалення процесу формування соціальної мобільності студентів навчально-методичне забезпечення містить методичні рекомендації для формування професійних компетентностей і розвитку соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти. Запропоновані рекомендації передбачають: теоретичні та практичні аспекти формування та розвитку соціальної мобільності у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів у ЗВО; практичні завдання та вправи для розвитку і формування вмінь проектувати, діагностувати й управляти педагогічною діяльністю на різних освітніх етапах. Новітнє навчально-методичне забезпечення реалізує наступність і взаємозумовленість розвитку всіх компонентів соціальної мобільності, єдність професійно-соціального та психолого-педагогічного розвитку майбутніх вихователів ЗДО у закладах вищої освіти. Доцільність навчально-методичного забезпечення визначається ефективністю формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки. Подальші дослідження доцільно спрямувати на здійснення порівняльного аналізу системи формування соціальної мобільності студентів за кордоном, удосконалення методики формування соціальної мобільності у процесі фахової підготовки, створення та застосування електронних освітніх ресурсів у професійній підготовці вихователів закладів дошкільної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Бойко Г. Соціокультурна мобільність як складова соціальної мобільності педагога. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: соціокультурний вимір* : [колективна монографія] / за ред. Н. І. Мачинської. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 57–73.
2. Бойко Г. О. Соціальна мобільність фахівця дошкільної освіти: аналіз базових понять дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ : Гнозис, 2017. Вип. 21, кн. 3, т. II (76). С. 350–361.
3. Бойко Г. Соціальна мобільність педагога – вагомий чинник його професійного зростання. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. Львів, 2017. Вип. 32. С. 470–479.
4. Бойко Г. Принципи відбору змісту фахової підготовки майбутніх вихователів. *Професійно-прикладні дидактики* : міжнар. наук. журнал. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 4. С. 32–40.
5. Бойко Г. О. Засоби фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ : Гнозис, 2017. Вип. 21, кн. 3, т. III (77). С. 141–149.
6. Stakhiv M., Boiko H. Sociocultural component of teachers' professional competence. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2017. Vol. 4, No. 1. P. 110–116.
7. Бойко Г. О. Сучасний стан сформованості соціальної мобільності у вихователів закладів дошкільної освіти. *The scientific heritage*. 2018. No 28, p. 2. S. 38–42.
8. Boiko H. Professional training of preschool educators: forms and methods. *Całozyciowe uczenie i stawanie się: perspektywa teoretyczno-praktyczna* / redakcja naukowa : Chabior A., Krawczyk-Blicharska M., Kowalski S. Kielce : Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2018. S. 239–247.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Бойко Г. Соціальна мобільність педагога: теоретико-методологічний аспект. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 2. С. 66–75.
10. Бойко Г. О. Компетентнісний підхід як чинник модернізації змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Актуальні проблеми навчання і виховання в контексті сучасної освітньої парадигми*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Мукачеве, 22-24 жовтня 2015 р. Мукачеве, 2015. С. 35–37.
11. Бойко Г. Соціальна мобільність педагога: теоретико-методологічний аспект. *Соціальна робота в Україні: становлення, перспективи, розвиток* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжн. участю, м. Львів, 26-27 травня 2016 р. Львів : ЛДУ БЖД, 2016. С. 150–152.

12. Бойко Г. О. Формування соціальної мобільності майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі фахової підготовки. *Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація* : зб. тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., м. Мукачеве, 19-21 жовтня 2016 р. Мукачеве : Вид-во МДУ, 2016. С. 27–28.

13. Бойко Г. Вплив соціальної мобільності на професійну підготовку вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі реформування вищої освіти. *Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 16-17 листопада 2017 р. Львів : ПП Ошипок М. М., 2017. С. 57–59.

14. Бойко Г. О. Академічна мобільність – складова професійної мобільності фахівця. *Проблеми підготовки педагогів для професійної освіти: теорія і практика* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Львів, 25 листопада 2016 р. Львів : ПП Ошипок М. М., 2016. С. 68–69.

15. Бойко Г. О. Вплив компетентностей на формування соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі фахової підготовки. *Наступність дошкільної та початкової освіти в контексті соціальної мобільності* : матеріали теор.-практ. семінару, м. Львів, 20 січня 2017 р. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. С. 26–28.

16. Бойко Г. Практичні аспекти формування соціальної мобільності вихователів ДНЗ. *Матеріали звіт. наук. конф. ф-ту педагогічної освіти*. м. Львів, 2-3 лютого 2017 р. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. С. 67–70.

17. Бойко Г. О. Identities and values in Austrian education. Актуальні проблеми початкової освіти та інклюзивного навчання : зб. тез III Міжнародної наук.-практ. конф., м. Львів, 3-4 травня 2018 р. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 7–8.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

18. Бойко Г. О. Взаємозалежність формування професійних компетентностей та розвитку соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі їх фахової підготовки в умовах закладу вищої освіти : метод. реком. Львів : ПП «Полістарт», 2017. 76 с.

АНОТАЦІЇ

Бойко Г. О. Формування соціальної мобільності вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів, 2018.

Дисертація присвячена розв'язанню актуальної проблеми формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки. У роботі проаналізовано стан дослідження проблеми в педагогічній теорії та практиці, уточнено та систематизовано сутність базових понять дослідження («мобільність», «соціальна мобільність», «академічна мобільність», «соціокультурна мобільність», «професійна мобільність», «професійна компетентність», «соціально-професійна мобільність», «соціалізація»).

Запропоновано авторське визначення поняття «соціальна мобільність вихователя закладу дошкільної освіти», а також деталізовано зміст дефініцій «метод» і «форма» підготовки вихователя. Визначено та схарактеризовано чотири етапи становлення та розвитку соціальної мобільності. Виокремлено особливості формування соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки.

Обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки: оновлення змісту професійної підготовки, добір оптимальних форм і методів професійної підготовки, розроблення новітнього навчально-методичного забезпечення. Побудовано й апробовано авторську модель формування соціальної мобільності вихователів закладів дошкільної освіти, яка містить три блоки: теоретико-методологічний, змістово-процесуальний, результативний. Розроблено і впроваджено в освітній процес методичні рекомендації щодо формування професійних компетентностей і розвитку соціальної мобільності майбутніх вихователів у процесі їхньої підготовки у закладах вищої педагогічної освіти.

Визначено компоненти, критерії, показники та рівні сформованості соціальної мобільності. Здійснено відбір і модифікацію методик для проведення педагогічного експерименту. Організовано і проведено експериментально-дослідну роботу за визначеними етапами; здійснено аналіз результатів педагогічного експерименту. Окреслено проблематику подальших досліджень.

Ключові слова: мобільність, соціальна мобільність, професійна підготовка, вихователь, заклад дошкільної освіти, заклад вищої освіти, освітній процес.

Бойко Г. О. Формирование социальной мобильности воспитателей дошкольных учебных заведений в процессе профессиональной подготовки. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности, Львов, 2018.

Диссертация посвящена актуальной проблеме – формированию социальной мобильности воспитателей дошкольных учебных заведений в процессе профессиональной подготовки. В работе проанализировано состояние исследования проблемы в педагогической теории и практике, уточнены и систематизированы сущность базовых понятий исследования («мобильность», «социальная мобильность», «академическая мобильность», «социокультурная мобильность», «профессиональная мобильность», «профессиональная компетентность», «социально-профессиональная мобильность», «социализация»). Предложены авторские определения понятий «социальная мобильность воспитателя учреждения дошкольного образования», «форма профессиональной подготовки воспитателя учреждения дошкольного образования», «метод профессиональной подготовки воспитателя учреждения дошкольного образования». Определены и охарактеризованы четыре этапа становления и развития социальной мобильности; выделены особенности формирования социальной мобильности будущих воспитателей в процессе профессиональной подготовки.

Обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия формирования социальной мобильности воспитателей учреждений дошкольного образования в процессе профессиональной подготовки: обновление содержания профессиональной подготовки, подбор оптимальных форм и методов профессиональной подготовки, разработка нового учебно-методического обеспечения. Созданная и апробированная авторская модель формирования социальной мобильности воспитателей учреждений дошкольного образования содержит три блока: теоретико-методологический, содержательно-процессуальный, результативный. Разработаны и внедрены в образовательный процесс методические рекомендации о взаимозависимости формирования профессиональных компетенций и развития социальной мобильности будущих воспитателей в процессе их профессиональной подготовки в учреждениях высшего образования.

Определены компоненты, критерии, показатели и уровни сформированности социальной мобильности. Осуществлен отбор и модификация методик для педагогического эксперимента. Организована и проведена экспериментально-исследовательская работа по предначертанным этапам; осуществлен анализ результатов педагогического эксперимента. Определена проблематика дальнейших исследований.

Ключевые слова: мобильность, социальная мобильность, профессиональная подготовка, воспитатель, учреждение дошкольного образования, учреждение высшего образования, образовательный процесс.

Boiko H. O. Enhancing social mobility of the teachers of preschool educational institutions in the training process. – Manuscript copyright.

Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 «Theory and methodology of vocational education». – Lviv State University of Life Safety, Lviv, 2018.

The dissertation is devoted to the problem of enhancing social mobility of the teachers of preschool educational institutions in the process of vocational training.

The analysis of psychological and pedagogical, philosophical and sociological researches on the problem of formation of social mobility in domestic and foreign sources has been analyzed. The essence of the basic concepts of the research («mobility», «social mobility», «academic mobility», «sociocultural mobility», «professional mobility», «professional competence», «social-professional mobility», «socialization»), which are classified into two subgroups, is systematized and specified. The first subgroup includes the general concepts of social mobility: mobility; intellectual mobility; academic mobility; sociocultural mobility; socialization; the stages of the emergence and development of the definition of «social mobility» are defined. The second group includes general concepts of professional's mobility: social and professional mobility; professional competence; professional mobility.

The author's definition of the concept «social mobility of the teacher of a preschool educational institution» is offered – a component of professional competence, characterized by an appropriate level of readiness for social and pedagogical interaction, which is formed in the process of vocational training and is implemented in a phased manner with all types of mobility during the movement of a specialist in the society, as well as their change in social status and roles. The components of enhancing social

mobility of preschool teachers in the training process are identified: motivational, cognitive, communicative and socio-professional criteria.

Four stages of the formation and development of social mobility have been identified and characterized. The peculiarities of the formation of social mobility of preschool teachers in the process of vocational training are singled out: a competent approach aimed at creating social mobility of a specialist in preschool education; development and introduction of modern standards of pedagogical education (improvement of its quality, achievement of new educational results); social mobility of future educators as a leading component of the pedagogical education standard; learning is a special type of educational process that promotes the formation of professional orientation, moral stability, creativity and readiness to continue education, the necessary content characteristics of social mobility.

The pedagogical conditions for the formation of social mobility of preschool institutions in the process of vocational training were substantiated and experimentally verified: updating the content of vocational training; selection of optimal forms and methods of vocational training; development of the latest educational and methodological support. An author's model of formation of social mobility of preschool institutions was developed and experimentally tested. The constructed model contains three blocks: theoretical-methodological, content-procedural, productive ones.

The methodological guidelines for the formation of professional competencies and the development of social mobility of future educators in the process of their professional training at a higher educational institution were developed and implemented in the educational process. The following issues were defined and featured: criteria for the formation of social mobility of preschool teachers (reproductive and motivational ones); cognitive; communicative-role criteria, professional activity and level of their formation that can be initial, sufficient, high.

Selection and modification of methods for conducting a pedagogical experiment have been carried out. Relevant methods are proposed for checking the effectiveness of each component's formation: the motivational component is a reproductive and motivational criterion (a method for determining the level of formation of motivation for achieving the goal, that is, T. Ehlers' method); cognitive component is a cognitive criterion (methodology for studying teacher's pedagogical abilities at V. Hadadunsky's lesson); communicative component is a communicative-role criterion («The level of development of the culture of pedagogical communication» by V. Hrechnyev; the method of determining the typical ways of responding to a person in a conflict situation and identifying the degree of inclination to rivalry, compromise, avoidance or adaptation to a conflict); socio-professional component is a professional-activity criterion (methodology «Leadership Effectiveness», a map of diagnostics of the level of pedagogical culture among graduate students by T. Bilousova and E. Bondarevskaya techniques).

The experimental research work was organized and conducted according to certain stages. The analysis of the results of the pedagogical experiment showed a significant increase in the levels of the formation of social mobility's components. The problems of the further research are outlined.

Keywords: mobility, social mobility, vocational training, educator, institution of preschool education, institution of higher education, educational process.